היום נלמד בעזרת ה':

בכורות דף מו

(בעמוד הקודם)

למדנו במשנה – והנושא נשים כו': כהן שהתחתן עם אישה האסורה לו, פסול מלעבוד עד שידור ממנה הנאה.

תנא נודר, ועובד, יורד ומגרש: לאחר שהוא נודר הוא יכול לעבוד, ואחרי שיגמור הוא יגרש אותה. קושיא: **וליחוש דלמא אזיל לגבי חכם ושרי ליה:** עלינו לחשוש שהוא ילך לחכם ויתיר את הנדר. תירוץ: **קסבר צריך לפרט את הנדר:** הבא להתיר נדר צריך לפרט אותו לחכם, וכשהחכם ישמע את הנדר הזה הוא לא יתיר לו אותו. קושיא: **הניחא למאן דאמר צריך לפרט את הנדר, אלא למאן דאמר אין צריך לפרט את הנדר מאי איכא למימר?** תירוץ: **דמדרינן ליה ברבים:** מדירים אותו לפני הרבה אנשים. ונדר כזה אין לו הפרה. קושיא: **הניחא למ"ד נדר שהודר ברבים אין לו הפרה, אלא למ"ד יש לו הפרה מאי איכא למימר?** תירוץ: **דמדרינן ליה אדעת רבים:** כלומר על דעת הרבים. וכמו שאמר אמימר שלכו"ע אין לנדר כזה הפרה.

והני מילי: אמנם כל זה בהפרת הנדר לצורך דבר של רשות, אבל לצורך מצוה גם לנדר כזה יש הפרה.

כי ההוא דמקרי דרדקי: כמו המעשה במלמד תינוקות שהדירו רב אחא על דעת רבים שלא יְלַמֵּד יותר, לפי שהיה מכה אותם יותר מידי. והחזירו רבינא ללמד על ידי התרת הנדר, לפי שהוא לא מצא מלמד שמדייק כמותו. הרי שלצורך מצווה אפילו 'על דעת רבים' יש לו הפרה.

*

למדנו במשנה – והמטמא למתים כו': יקבל על עצמו שלא יעשה זאת יותר.

קושיא: **מאי שנא הכא דסגי ליה בקבלה, ומאי שנא התם דמדרינן ליה?** מדוע כאן מספיק שהוא רק יקבל על עצמו שלא יעשה יותר, ואילו הנושא אשה האסורה

לו צריך לנדור נדר? תירוץ: **התם יצרו תקפו:** לגבי אישה יש לו יצר הרע, מה שאין כן לגבי טומאה.

הדרן עלך פרק 'מומין אלו' 👍

פרק שמיני. הבן הבכור של האבא מקבל פי שניים בירושה. והבן הבכור של האמא קדוש וצריך לפדות אותו אצל הכהן. לגבי הבכור לנחלה כתוב בתורה "ראשית אונו" ללמד שרק בן שליבו של אביו מצטער עליו כשהוא מת, נחשב לבכור, ולא נפל. אבל לגבי בכור לכהן אפילו נפל פוטר. (ולפי זה אם הבן הבכור היה נפל, הבן שנולד אחריו מקבל פי שניים בנחלה אבל אינו צריך פדיון).

משנה: יש בכור לנחלה: יש מקרים שהבן שנולד הוא בכור רק לגבי ירושה, ואינו בכור לגבי פדיון אצל הכהן. יש מקרים שהוא בכור לכהן ולא בכור לנחלה. יש מקרים שהוא בכור גם לנחלה וגם לכהן. ויש מקרים שהוא לא בכור לנחלה ולא לכהן. והמשנה מבארת.

איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן? הבא אחר נפלים ~~אע"פ~~ שיצא ~~את~~ ראשו חי: אם היו שני תאומים שאחד מהם היה נפל ואחד היה בן קיימא. והנפל הוציא ראשון את ראשו כשעדיין היה חי, ואחר כך החזיר את ראשו ומת, ואז נולד התאום השני. הנפל פטר את השני מפדיון לכהן (כי הוא "פטר רחם"), אבל לא הפסיד אותו מירושת פי שניים בנחלה (כי הוא לא "ראשית אונו").

ובן תשעה שיצא ראשו מת: מקרה נוסף. אם שני התאומים היו בני קיימא, אבל אחד מהם מת לבסוף, וכשהוא מת הוא הוציא את ראשו. הוא פטר את השני מפדיון, אבל לא מנחלה, כי לב אביו לא מצטער על הראשון. (אבל אם הוציא הראשון את ראשו כשהוא חי ואח"כ הוא מת, הוא מפסיד את השני גם מנחלה, כי ברגע שיצא ראשו חי הוא נחשב לבכור לנחלה, ומה שאח"כ הוא מת זה לא משנה).

המפלת כמין בהמה חיה ועוף: אשה שהפילה ולד שנראה בצורת בהמה או חיה או עוף. לגבי נחלה לכו"ע הוא לא מפסיד, כי אין הלב דוה עליו. אבל לגבי פדיון כהונה נחלקו הדעות. לדעת רבי מאיר הוא פוטר מפדיון כי סוף כל סוף הוא "פטר

רחם". אבל לדעת חכמים הוא לא פוטר מפדיון, כי עד שיהא בו צורת אדם הוא לא נחשב "פטר רחם" ולכן הנולד אחריו צריך פדיון.

המפלת סנדל וכו': אשה שהפילה **סנדל** - ולד בלי צורת איברים. או **שליא**, או **שפיר מרוקם** - עור של ולד שבתוכו נמצא חלק מתהליך היווצרות האיברים. או **היוצא מחותך** - איברים מפורקים. כל המקרים האלו, הנולד אחריהם בכור לנחלה ואין בכור לכהן (כי הראשון נחשב "פטר רחם", אבל אביו לא מצטער עליו).

מי שלא היו לו בנים ונשא אשה שכבר ילדה: האשה כבר ילדה בעבר מאיש אחר. הבן הבכור שיוולד לו מהאשה הזו הוא בכור לנחלה, כי לגבי ירושה הולכים אחרי האב. אבל הוא לא בכור לכהונה, כי לגבי כהונה הולכים אחר הפטר הרחם של האשה.

ואפילו אם היא ילדה בעודה שפחה ואחר כך נשתחררה. או שילדה בעודה גויה ונתגיירה. וכשהיא נהייתה ישראלית היא ילדה בן נוסף. הבן הזה אמנם בכור לנחלה כי הוא ראשון לאביו, אבל אינו בכור לכהונה כי היא כבר ילדה לפני שנהייתה ישראלית. זו דעת ת"ק. אבל לדעת רבי יוסי הגלילי הבן שנולד לפני שנהייתה ישראלית אינו נחשב 'פטר רחם' כי נאמר "**פטר רחם בישראל**" דהיינו דוקא כשנולד לאמא יהודייה. ולכן הבן הראשון שנולד לה לאחר שנהיתה ישראלית הוא בכור גם לכהונה.

הגמרא עוברת למקרה הבא – בכור לכהן ואינו בכור לנחלה:

מי שהיו לו בנים ונשא אשה שלא ילדה: הבן הראשון שיוולד לה, בכור לכהונה כי הוא פטר רחם שלה, אבל אינו בכור לנחלה כי לאבא הזה כבר נולד בן בכור מאשה אחרת.

נתגיירה מעוברת: אם איש ואשה גויים התחתנו והאשה התעברה כשהיא גויה, ואח"כ התגיירה וילדה בן בכור (ראשון לשניהם). הוא בכור לכהן כי הוא פטר רחם, אבל אינו בכור לנחלה כי 'הורתו שלא בקדושה' והוא לא מתייחס אחרי האבא שלו. משום שהתורה הפקירה את הזרע של גוי והחשיבה אותו כזרע של סוסים.

נשתחררה מעוברת: וכן אותו הדין בעבד ושפחה שהתחתנו, והיא התעברה, ואחר כך שניהם השתחרו, ואח"כ היא ילדה בן ראשון. וכנ"ל.

ילדה היא וכהנת, היא ולויה, היא ואשה שכבר ילדה: אשה שילדה את בנה הבכור (ממנה ומבעלה), ילדה ביחד עם אישה הפטורה מפדיון, כגון שהאשה ההיא כוהנת או לויה הפטורות מפדיון, או שהיא אשה שכבר ילדה בעבר. ושני הילדים התערבבו, ולא יודעים של מי כל אחד מהם. בעלה של יולדת הבכור אמנם חייב לפדות את בנו אצל הכהן, למרות שהוא לא יודע מי מהם הוא הבן שלו. אבל אף אחד מהילדים לא מקבל פי שניים בנחלה, כי לא יודעים מי הבן של מי, והמוציא מחבירו עליו הראייה (כשירצה להוציא מהיורשים פי שניים).

וכן מי שלא שהתה: אישה שמת בעלה צריכה להמתין שלושה חודשים קודם שתינשא בשנית, בשביל להבחין בין זרע זרע, כלומר אם יוולד לה בן לאיזה בעל הוא שייך. אישה זו לא המתינה וילדה בן ראשון לאחר שבעה חודשים, ולא ידוע אם הוא בן שבעה חודשים לאחרון או בן תשעה חודשים לראשון. הבן הזה בכור לכהונה כי הוא פטר רחם (והוא יפדה את עצמו). אבל אינו בכור לנחלה כי לא ידוע את מי הוא יורש.

גמרא: אמר שמואל: נפל שהוציא את הראש כשהוא חי, והחזירו בחזרה ומת, ואז יצא התאום שלו ראשון, התאום בכור גם לכהונה. כי יציאת הראש אינה פוטרת בנפלים, עד שיוציא את רוב גופו. ומה טעם הדבר שיציאת הראש של נפל אינה פוטרת? נאמר "**כל אשר נשמת רוח חיים באפיו**" מכאן לומדים שמי שהוא חי הולכים אחר האף שלו כלומר אחר יציאת הראש לו, ולא נפל שאינו ראוי לחיות (למרות שכשהוציא ראשו הוא היה עדיין חי).

קושיא: **תנן 'הבא אחר נפלים שיצא ראשו חי, ובן תשעה שיצא ראשו מת'. קתני מיהא ראשו:** במשנתנו כתוב שנפל שהוציא ראשו כשהוא חי, פוטר את אחיו מבכור לכהונה. תירוץ: **מאי ראשו? רובו.** קושיא: **וליתני 'רובו'!** תירוץ: **בדין הוא דאיבעי ליה למיתני רובו, ואיידי דקא בעי למיתני סיפא 'בן תשעה שיצא ראשו מת' טעמא דראשו מת הא ראשו חי הבא אחריו בכור לנחלה נמי לא הוי, תנא רישא נמי 'ראשו':** באמת היה מתאים לכתוב 'רובו'. אבל בגלל ש'בסיפא' כלומר במקרה הסמוך של 'בן תשעה שיצא ראשו מת', שם היה צריך לכתוב 'ראשו', כדי לדייק שדוקא אם יצא ראשו כשהוא מת הוא לא נחשב בכור לנחלה והתאום שלו בכור לנחלה, אבל אם יצא ראשו כשהוא חי התאום שנולד אחריו גם לא בכור לנחלה

(כי הוא בעצמו הבכור לנחלה למרות שאחר כך הוא מיד מת). ולכן כתב התנא גם 'ברישא' כלומר במקרה של נפל שיצא 'ראשו', ולא כתב שיצא 'רובו'.

קושיא: **ומאי קמ"ל? דכיון דמפיק ליה רישיה הוה לידה? תנינא! 'הוציא ראשו אע"פ שהחזירו הרי זה כילוד'**: וכי מה בא התנא ללמד אותנו בסיפא שהוצרך לומר 'ראשו'? האם ללמד אותנו שאם יצא ראשו של בן ט' חי זה נחשב כלידה? והרי כבר למדנו את זה במשנה בחולין 'הוציא ראשו, אע"פ שהחזירו הרי זה כילוד'.

וכי תימא: ואם תרצה לתרץ, שהמשנה בחולין לימדה לנו את הדין הזה בבהמה, ומשנתנו מלמדת את הדין הזה באדם. והיינו משום שאי אפשר ללמוד זה מזה. אדם מבהמה אינו יכול ללמוד, משום שלבהמה אין פרוזדור לפני הרחם. ולכן היה מקום לומר שבגלל זה יציאת הראש נחשבת לידה, כי הראש יוצא בגלוי. אבל אישה שיש לה פרוזדור והירכיים שלה מכסים את הרחם, רק יציאת רוב הגוף תחשב לידה. ומאידך, אי אפשר ללמוד בהמה מאדם. כי לאדם יש פרצוף של פנים, ולכן היה מוקם לומר שיציאת הראש שלו חשובה כדי להיות לידה. מה שאין כן בהמה שאין לה פרצוף מיוחד לכל בהמה ובהמה, הראש שלה אינו חשוב להיות לידה.

דחייה: **הא נמי תנינא:** הרי גם את הדין באדם כבר למדנו במסכת נידה. 'יצא כדרכו וכו'. כלומר אם הולד נולד כדרכו דהיינו שהראש יצא תחילה, מהרגע שיצא רוב ראשו נחשב כנולד. ואיזהו רוב ראשו? משתצא 'פדחתו' = המצח שלו. (אמנם אם יצא דרך הרגליים, נחשב כנולד רק כשיצא רוב גופו).

הגמרא מסכמת שאכן תיובתא על שמואל!

*

אמר רבי שמעון בן לקיש – פדחת פוטרת בכל מקום חוץ מן הנחלה: כלומר ולד שהוציא את הפדחת (= המצח) שלו, ואחר כך החזירה בחזרה לרחם, הפדחת שיצאה 'פוטרת בכל מקום' (יתבאר להלן). לדעת ר"ש בן לקיש חוץ מלגבי נחלה, כי יציאת המצח אינה נחשבת שהוא נולד, ולכן אם הוא החזיר ראשו ויצא אחיו התאום, התאום בכור לנחלה. כי בנחלה נאמר "**כי את הבכור ... יכיר**" וההיכר של אדם הוא בפרצוף הפנים שלו ולא במצח. לדעת ר' יוחנן כשיצא המצח הוא בכור אפילו לנחלה. כי גם בראיית הפדחת ניתן להכיר את האדם.

שאלה: **'בכל מקום' לאיתויי מאי?** מה כוונת הדברים שפדחת פוטרת 'בכל מקום'? תשובה: **לאיתויי הא דתנו רבנן וכו':** גיורת שבתהליך הגיור שלה יצאה הפדחת של הולד שלה, כשהיא היתה עדיין גויה, ואח"כ החזיר הולד את ראשו, והיא התגיירה ואז הוא נולד. לא נותנים לה ימי טומאה וימי טהרה ואינה מביאה קרבן לידה. כי רק ליהודיה יש ימי טומאה וכו'. ומכיון שיצאה הפדחת שלו כשהיתה גויה, נחשב הדבר שהיא ילדה אותו בעודה גויה.

קושיא על רבי יוחנן: **מיתיבי. "יכיר" זו הכרת פנים. ואיזו היא הכרת פנים? פרצוף פנים עם החוטם:** מהברייתא מוכח שדין הכרת פנים של בכור לנחלה, הוא ביציאת הפרצוף. ולא מספיק הפדחת! תירוץ: **תני 'עד החוטם':** יש לגרוס ' עד החוטם' דהיינו רק הפדחת.

קושיא נוספת: **תא שמע. 'אין מעידים אלא על פרצוף פנים עם החוטם':** אשה שנעלם בעלה ובאו והעידו שהוא מת, הם יכולים להעיד רק אם הם ראו את הפרצוף שלו עם החוטם. מוכח שכדי להכיר אדם צריך לראות את כל הפרצוף ולא מספיק לראות את הפדחת. תירוץ: **תני 'עד החוטם'.**

קושיא נוספת: **תא שמע פדחת בלא פרצוף פנים וכו':** עדים שראו אדם מת, אם הם ראו רק פדחת בלא הפרצוף, או רק פרצוף בלא פדחת, הם לא יכולים להעיד, עד שיראו את שניהם עם האף. ואמר על כך אביי (או שהיה זה רב כהנא) שלומדים זאת מהפסוק "**הכרת פניהם ענתה בם**". תירוץ: **שאני עדות אשה דאחמירו בה רבנן:** רבנן החמירו בעדות על מיתת הבעל בכדי להתיר את אשתו להתחתן עם מישהו אחר. אבל לגבי בכור מספיק הכרת הפדחת.

קושיא: **ומי אחמירו? והא תנן הוחזקו להיות משיאים:** מחתנים אשה שמת בעלה על פי עדות של עד מפי עד, או על פי עדות של אשה, או עדות של עבד, או של שפחה. אם כן מוכח שהקילו בעדות הזו ולא החמירו בה! תירוץ: **כי אקילו רבנן בסופה, בתחלתה לא אקילו רבנן:** רבנן הקילו רק 'בסופה' כלומר באמירת העדות, שיכולה להאמר אפילו מפי האנשים הנ"ל. אבל הם לא הקילו 'בתחילתה' כלומר בראייתה העדות עצמה.

תירוץ נוסף: **ואיבעית אימא יכיר לחוד והכרת פנים לחוד:** יש הבדל בין "יכיר" שנאמר לגבי נחלה, שם מספיק לראות את הפדחת. ל"הכרת פנים" שנאמרה לגבי עדות אשה, שם צריך הכרה של כל הפרצוף.